

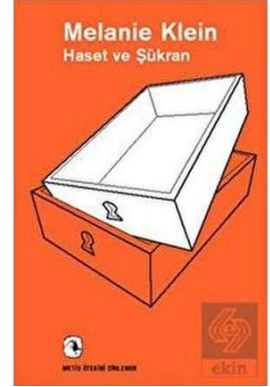
İlksel Nesnenin Evrenselliği

Haset ve Şükran, Melanie Klein, Metis Yayınları, İstanbul 1998,

ISBN 139789753422314

Hayr n Nisa  elik¹

Melanie Klein, 1882’de Viyana’da doğmuştur. Eğitimi için başlarda babası gibi tıp alanında eğitim görmek istese de bu hedefini gerçekleştiremeyince zaman içerisinde psikanalize yönelmiştir. Psikanalizinin kurucusu olarak kabul gören Sigmund Freud’un “sevgili oğlum” diyerek bahsettiği Sandor Ferenczi ile psikanalize başlayan Klein, bu süreçte psikanalizde çocukla ilgili çalışma sahasına olan ilgisini keşfetmiştir. Bu alanda yaptığı vaka analizleri ile yetkin bir psikanalist olduğunu herkese kanıtlamış, daha sonraları Freud’un v risi olarak görülen Karl Abraham ile akademik çalışmalar y r tm ştir. Yıllarca yürüttüğü araştırmalar ile kuramını temellendirmeye devam eden Klein, psikanaliz dünyasında kendisine sağlam bir yer edinmeyi başarmıştır. 1960’ta ise kolon kanseri nedeniyle Londra’da hayata gözlerini yummuştur. Bu  alışmada, Melanie Klein’in kült eserlerinden *Haset ve şükran* ele alınacak ve nesne ilişkileri, haset, sevgi, şükran gibi kavramlar üzerinden okuyucuya yazarın kuramına dair fikirler sunulmaya çalışılacaktır.

Nesne İlişkileri ve Haset

Freud, yetişkin kişiliğinin anlaşılabilmesinin ancak kişinin geçmişinin ve bilin dısının araştırılması ile mümkün olacağını savunmuştur.² Klein da Freud’un yolundan giderek analizinde bu yaklaşımı kullanmayı tercih etmiştir.  alışmalarından edindiği bulgular da analizanın getirdiği malzemeler ile geçmişi kurgulamanın mümkün olduğunu doğrulamıştır.

---

¹ Hayr n Nisa  elik, psk.celiknisa@gmail.com

(Bu yazı Young Academia tarafından yürütülen Arş. Gör. Seyyide şifa Göktaş yönetiminde “Kulüp Psikoloji Yazarlık Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

² Sigmund Freud, “Constructions in Analysis”, *International Journal of Psychoanalysis*, 1938, 19:377-387.

Klein'a göre, yaşam ve ölüm içgüdüleri bebekte bünyesel bir çatışma ortaya çıkarmaktadır. Bu çatışma, bebekte nesnenin "iyi" ve "kötü" olabileceği algısını oluşturmaktadır. Bu fikirden yola çıkarak Klein hem sevgi yetisinin hem de yıkıcı itkilerin bünyesel olduğunu varsaymıştır.³ Buradan yola çıkarak; yazar, çocuğun ilk nesne ilişkisi olarak anne ve annenin memesi ile olan ilişkisini tanımlamış; çalışmalarında da bu ilk ilişkiyi ön planda tutmuştur denebilir. Gözlemlerinden edindiği bulgulara göre meme, bütün anne iyiliğinin ve yaratıcılığın temsilcisidir. Bu tür dış ve içgüdüsel ihtiyaçlar içeren ilksel nesne, iyiliğin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Klein, ilksel iyi nesne olan annenin memesinin "ben" gelişiminde önemli rol oynadığını belirtmiştir.

Klein, anne memesiyle ilişkinin gelişiminde bünyesel etkenlerle beraber dışsal etkenlerin de önemli olduğunu savunmuştur. Örneğin; bebeğin memenin yaşamın kaynağı olduğuna yönelik geliştirdiği içgüdüsel düşler, memenin doyuruculuğu ile tamamlanırsa bu ilişki, doğum öncesi birliğin verdiği güven duygusunun yerini alamasa da bir ölçüde ihtiyacı karşılayabilir. Böylece meme, sevgi nesnesi haline gelecektir.

İç Çekirdek Haset

Doğumla birlikte kaygının ilk biçimi olan zulmedilme kaygılarının ortaya çıktığını öne süren Klein; çocuğun bu kaygı durumunun, doğumunun öncesine kadar dayanıyor olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca anne ile bir olma hali olan doğum öncesinin verdiği güven duygusu ile kaygının ilk biçimi olan zulmedilme kaygılarının çocuğun nesneyle iki yönlü ilişkisinin çekirdeğini oluşturduğunu da ifade etmiştir.⁷

Yazara göre, bebek içgüdüsel (beslenme, sevgi, güvenlik vb.) ihtiyaçlarının doyumunun meme tarafından alıkonulduğuna ve kendine sakladığına inanmaktadır. Bu durum da "haset" duygusuna yol açmaktadır. Klein, hasedi tanımlarken, hasedin açgözlülük ve kıskançlık ile arasındaki farkına dikkat çekmiştir. Kıskançlık, özne ile nesnenin arasına bir rakibin girdiği durumlarda görülmektedir. Açgözlülükte ise bireyin doyumsuz arzularının yol açtığı yıkıcı içe atma (Bir başkasının tüm varlığı ya da parçası benliğin içine sanki yenilip yutulmuşçasına atılır) söz konusudur. Örneğin, bebek memeyi boşaltana kadar emmek ister. Ancak haset, kıskançlık ve açgözlülüğe nazaran çok daha tehlikeli bir duygudur, bir kişiyle olan ilişkiye dayanır ve duygunun temelinde anneye olan ilk ilişki yatmaktadır. Haset eden kişi kendinde olmayanların, başkalarında var olduğunu gördüğünde acı duyar.

---

³ Melanie Klein, *a.g.e.*, s. 22.

Bu nedenle haset duyulan nesneye benliğin kötü parçaları yansıtılarak ona zarar vermek ve onu bozmak amaçlanır.⁴ Hasedin bu tehlikeli doğası, bebeğin iyi nesne ilişkisi kurması yolundaki engelleri güçlendirerek şükran duyma yetisinin gelişimini engellemektedir.⁵

Ben Gelişimi

Ben'in kişinin doğumundan itibaren kişide bütünlükten yoksun halde bulunduğunu iddia eden Klein; ölüm içgüdüsünün ortaya çıkarmış olduğu ilksel kaygıyı dışarı yöneltebilme görevinin, yaşam içgüdüsü tarafından yönetilen benin işlevlerinden olduğu savı ile iddiasını temellendirmekte ve bu işlevi de "benin asli görevi" olarak tanımlamaktadır.

Benin bir diğer ilksel faaliyeti de bütünleşmedir. Bu işlevin karşısında ise benin kendini ve nesnelerini bölme eğilimi bulunmaktadır. İlksel kaygıya benin bir savunması olarak karşımıza çıkan bölme işlemi, bebeğin bütünlükten yoksun bir varlık olarak dünyaya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Klein çalışmalarında özellikle memenin iyi ve kötü olarak bölünmesini ön planda tutmuştur. Bölme işlemi ile ben, yıkıcı itkileri ve zulmedilme kaygısını seyreltebilmektedir. Bu bölmenin şiddeti kişiden kişiye farklılık göstermektedir ve yazara göre bölmenin derecesi normalliğin bir ölçütüdür.⁶

İyi nesnenin olumlu bir şekilde içselleştirilmiş olması halinde, bütünleşme sağlıklı bir biçimde gerçekleşecek ve nefret sevgi ile hafifletilecektir. Ancak sağlıklı bir işleyişte benliğin aşırı yansıtılmalı özdeşimi kullanması, benlik ve nesne arasındaki çizginin bulanıklaşmasına ve karışmasına yol açar. Bu durumda benlik zayıftır ve nesne ilişkilerinde bir bozulma meydana gelmiştir.⁷

Yazar, şizo-paranoid konumu tanımlarken bebeğin ilk 3-4 ayında etkisini sürdürmüş olduğunu ifade etmektedir. Bu dönemde paranoid kaygılar ön plandadır ve kullanılan savunmalar da şizoid özelliktedir. Bebek bu ilk 3-4 aylık süreçte iyi nesne ile kötü nesneyi birbirinden ayırarak, iyi nesneyi korumakta ve böylece benin güvenliğini sağlamaktadır. Aşırı haset bu ilk bölme sürecini olumsuz etkileyerek iyi-kötü ayrımının yapılmasını engellemektedir. Bu durum, bütünleşmiş yetişkin kişiliğin oluşumunun önüne set çekmektedir. Gelişimdeki bu tür engellenmelerin haset kaynaklı olması, şizoid ve paranoid

---

⁴ Melanie Klein, *a.g.e.*, s. 24.

⁵ Klein, *a.g.e.*, s. 23.

⁶ Klein, *a.g.e.*, s. 38.

⁷ Klein, *a.g.e.*, s. 40.

mekanizmaların işler halde olduğunun bir göstergesidir. Klein'a göre bu durum, şizofreninin temelini oluşturmaktadır.⁸

Müellif eserde, "iyi nesne" ve "idealleştirilmiş nesne" arasındaki farka dikkat çekmektedir. İdealleştirilmiş, aşırı uçtaki bir nesne ile çok kötü değerlendirilmekte olan nesne arasındaki bölme işlemi daha derindir. Bu durum idealleştirmenin; yıkıcı itkilerin, hasedin ve zulmedilme kaygılarının güçlü olmasına karşılık bir savunma olarak ortaya çıktığının göstergesidir.⁹

İlksel iyi nesneyi yeterince içselleştirerek güvenli ilişkiyi kurmayı başaran kişiler, nesneye olan sevgilerini olumsuzluklara rağmen sürdürebilmektedirler. Bu güvenli ilişkiyi başaramayan kişiler ise ilişkilerinde idealleştirmeye başvururlar. İdealleştirme, idealleştirilen nesnenin zulmedici nesne halini almasıyla devam eder. Sonucunda ise kişinin ilksel nesnesine yönelik hasedi ve ilksel kaygıları, gelecekteki ilişkilerine kadar kısır bir döngü halinde yansımaya devam edecektir.¹⁰

Analiz Merceğinde Nesne İlişkileri

Yazar, bu bölümde, üçü kadın ve ikisi erkek olmak üzere 5 ayrı vaka üzerinden hastaların nesne ilişkilerine yönelik klinik gözlemlerini paylaşmıştır. Bu vakalardan biri, bebekliğinde memeden doyum alamadığını ifade eden bir kadın hastadır. Klein'ın aktardığı üzere ilerleyen seanslardan birinde hasta, ağrıları nedeniyle randevusuna gelemeyeceğini ve ertesi gün de iyileşmeyeceğini bildirmiş, bir sonraki gün gelmek istediğini belirtmiştir. Bu olayın ardından üçüncü gün randevusuna gelen hasta, analiz sırasında ağrılarının şiddetlendiği zaman üşüdüğünü, bu sebeple birinden kendisini ısıtmasını istediğini, sonra da tekrar yalnız kalmak istediğini belirtmiştir. Bu zapt edilemeyen isteği, bebekken de birincil bakım veren tarafından ilgilenilmesi gerektiğinde kimsenin onun yanına gelmemesi ve akabinde bu durumun kendisine hissettirdiklerini anımsatmıştır. Klein, sunduğu diğer dört vakada da hastaların getirdiği klinik malzemeler ile derinlemesine çalışmış ve yorumlamalar yoluyla hastaları problemleri ile yüzleştirerek iç görü kazanmalarına yardım etmiştir.

Ben Savunmaları

---

⁸ Melanie Klein, *a.g.e.*, s. 39.

⁹ Klein, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁰ Klein, *a.g.e.*, s. 42.

Klein'ın "benin ilksel işlevi" olarak tanımladığı ilksel kaygıyla uğraşı, kuramının tekniğinin odak noktasını oluşturmaktadır. Ona göre kaygı, savunması ile birlikte vardır. Benin kaygı ile baş edebilme yeteneği, bünyesel etkenlere bağlıdır ve savunmaların gelişiminde önemli bir etkindir. Eğer kişinin kaygıyla baş etme yetisi düşükse, birey gerileyerek erken savunmalarını aşırı kullanmaya başvurabilmektedir. Klein, özellikle psikotik nitelikli vakalarda, zulmedilme kaygısına yönelik kullanılan eski savunmaların kemikleşebileceğini ve bu kemikleşmenin analizde depresif konumun içinden geçmeye engel oluşturabileceğini ifade etmiştir.¹¹

Bu bölümde bazı savunma mekanizmalarına değinen yazar, hasede karşı idealleştirme mekanizmasının kullanılabileceğini ve eğer haset güçlü ise ilksel bölünmenin sekteye uğrayacağını ifade etmiştir. Savunma olarak bebek, ilksel nesneyi tümgüçlü şekilde idealleştirerek "çok iyi nesne" ve "çok kötü nesne" halinde daha derin bir bölme sürecine sokacaktır. Bu bölünme daha sonra kuracağı ilişkilerde diğer nesnelere yansıtılacaktır. İdealleştirilen haset nesnesi, hasedin gücü oranında erkenden değersizleştirme eylemi ile sonuçlanacaktır. Buna örnek olarak, hastanın analistin yararlı olduğunu düşündüğü yorumunu değersizleştirme kadar eleştirmesi verilebilir.¹²

Analizde Güçlükler

Yazar eserde, analiz sürecinde ilerleme ve gerilemelerin yaşanmasının beklendik bir durum olduğunu ifade etmektedir.¹³ Örneğin hasta, analistin bir başarısını takdir edebilir. Fakat bu başarı, hastanın haset duygusunu kışkırtabilir ve bir haset nesnesi haline gelebilir. Öte yandan, açgözlülüğe sahip hasta açgözlülüğün yarattığı suçluluk duygularıyla birlikte, hastanın kendisini değersizleştirerek tedaviye lâyık olmadığına dair düşüncelerini de besleyebilmektedir. Bu durum, hastada kendisinin analiste yük olduğu düşüncesini oluşturabilmekte ve zulmedilme kaygılarını alevlendirebilmektedir.¹⁴

Klein, erken bölme sürecinin çok baskın olmadığı hastaların nörotik bir tablo seyrinde olduğunu belirtmektedir. Bu hastalar Klein'a göre, bölme sürecini belli bir ölçüde başarıyla

---

¹¹ Melanie Klein, *a.g.e.*, s. 72.

¹² Klein, *a.g.e.*, s. 74.

¹³ Klein, *a.g.e.*, s. 80.

¹⁴ Klein, *a.g.e.*, s. 81.

geçirmiş ve itkilerine karşı savunma olarak bastırma düzeneğini kullanmaktadırlar.¹⁵ Hasta bütünleşme sürecindeyken; hastanın ben olgusu bu süreçle başa çıkacak denli güçlü olmayabilir, kişiliğin bölünen yıkıcı tarafları ideal ben anlayışına zarar verebilir, analisti iyi nesnesi yerine koyduğu durumda yıkıcı itkilerle karşı karşıya kalabilir veya yıkıcı itkilerine karşı analistin düşmanca karşılığı tehlikeli bir üstbene dönüşebilmektedir. Ayrıca analiste yönelen yıkıcı itkilerin, analiz sırasında dirence sebep olabileceği bilinmektedir. Bu yıkıcı itkilerin analizde fark edilmesi, iyi nesneye zarar verdiği hissi ile hastada suçluluk duygularını uyandıracaktır. Ancak bu durum, hastanın yeteneklerinin ketlenmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Yazar, okuyucuya hastanın analizde herhangi bir yorumu reddettiğinin görülebildiği kısmını da örneklerle anlatmaktadır. Klein, kitapta bu reddedişin, direncin varlığına işaret edebildiğini söylemektedir. Eğer hastaya, hastanın kişiliğinin bölüp durduğu kısımlarını, nasıl ve neden bunu yapıyor olduğunu, onun analize getirmiş olduğu geçmiş ve güncel klinik malzemeler ile gösterilebilirse, hastada bütünleşme adına bazı adımların atılacağı görüşünü savunmaktadır. Yine bu bütünleşmenin tam gelişimi için uzun ve zahmetli bir analiz sürecinin gerçekleşmesi gerekliliğine eserde kayda değer biçimde değinmektedir.¹⁶

Sonuç

Kendisini sadık bir psikanaliz takipçisi olarak değerlendiren M. Klein, gelişim evrelerinin Freud'un tanımladığından daha erken meydana geldiğini ve süperegonun daha erken gelişim gösterdiğini kitap boyunca okuyucuya her satırda hissettirmektedir. Yapıta bakarak, yetişkin kişiliğinin anlaşılabilmesi için kişinin bilinçaltının ve geçmiş yaşantılarının incelenmesi görüşü ile Freud'a bağlı kaldığını, yenidoğanın ruhsallığını ön planda tuttuğunu ve yetişkin psikanalizinde kullanılan yöntemlerin çocuk psikanalizine uyarlanması yolunu seçerek çağdaşlarına ve ardıllarına değerli bir miras bıraktığını söylemek mümkündür. Yazar, kaleme almış olduğu bu eser ile; insanın gelişimine dair gözlemlemiş olduğu bazı gerçekleri kendi yaklaşımı üzerinden okuyucuya ustalıkla aktarmıştır. Kitapta tercih edilen yazı dilinin kapalılığı ve birçok terminolojik terimi içermesi sebebiyle alana hâkim olmayan okuyucuların anlamakta zorlanacakları bir dilin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Klein, her

---

¹⁵ Klein, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁶ Melanie Klein, *a.g.e.*, s. 87.

açıdan bakıldığında yazmış olduğu *Haset ve Şükran* eseriyle hafızalara mih gibi çakılmış kuramıyla, psikoloji dünyasında adından söz etmeyi başarmıştır.